

آداب اسلامی درباره پزشکی و وظائف پزشک

حرفه پزشکی، از آن رو که با جان، ناموس و اسرار زندگی مردم سر و کار دارد، علاوه بر مقررات اسلامی، در همه حرفه ها دارای آداب و احکام ویژه ای است که رعایت آن برای پزشک مسلمان، لازم و ضروری است. در اینجا اشاره ای کوتاه به مهم ترین آداب آن خواهیم کرد.

اهمیت مراجعه به پزشک

حضرت رسول (ﷺ) درباره ثواب خدمت به بیمار می فرماید: **مَنْ سَعَى لِمَرِيضٍ فِي حَاجَتِهِ فَوَضَّاهَا أَوْ لَمْ يَفْضِهَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ** (۱) «هر کس در برآوردن نیاز بیماری بکوشد، خواه موفق بشود یا نشود گناهانش پاک می شود، مثل آن روز که از مادر متولد شده است. مردی از انصار گفت: ای پیامبر خدا، پدر و مادرم به فدایت! اگر بیمار از خانواده شخص باشد، این کار پاداش بیشتری ندارد؟ فرمودند: «بله همین طور است.» امام صادق (ع) فرمودند: **لَا يَسْتَعْنِي أَهْلُ كُلِّ بَلَدٍ عَنْ ثَلَاثَةِ يَنْزَعُ إِلَيْهِ فِي أَمْرِ دُنْيَاهُمْ وَ آخِرَتِهِمْ فَإِنْ عَدِمُوا ذَلِكَ كَانُوا هَمَجًا فَقِيهٍ عَالِمٍ وَرَعٍ وَ أَمِيرٍ خَيْرٍ مُطَاعٍ وَ طَيِّبٍ بَصِيرٍ ثَقَّةٍ** (۲) سه چیز است که بی نیاز نیستند اهل هر منطقه ای از پناه بردن بآن در امر دنیا و آخرتشان، اگر آن را از دست بدهند نادان و احمق هستند، فقیه و دانشمند با ورع، امیر خیر خواه مورد اطاعت مردم، طیب بصیر مورد اعتماد.

در روایات توصیه هایی در باب آداب پزشکی شده است که به برخی از آنها اشاره می شود:

امام صادق (ع)، سخنی سخت تکان دهنده درباره مسئولیت پزشک از حضرت مسیح (ع) نقل فرموده است: **مَسِيحٌ (ع) مَيَّ كَفْتُ: إِنَّ التَّارِكَ شِفَاءَ الْمَجْرُوحِ مِنْ جِرْحِهِ شَرِيكٌ لِجَارِحِهِ لَا مَحَالَةَ (۳)** آنکه درمان کردن زخم مجروحی را واگذارد، ناگزیر، شریک کسی است که زخم را بر بدن وی نشانده است.

۱- احساس مسئولیت

امام علی (ع)، پس از توصیه پزشکان به تقوا، بلافاصله به این دو مصداق بارز تقوای پزشکی اشاره می فرماید: **مَنْ تَطَبَّبَ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ وَ لِيَنْصَحْ وَ لِيَجْتَهِدْ (۴)** هر کس طبابت پیشه کند، باید که از خدا پروا بدارد و خیرخواهی و جدیت به خرج دهد. «نُصَح» که در این سخن بدان اشاره شد، به معنای خیر خواهی و «اجتهاد»، به معنای به کارگیری همه توان است.

۲- تقوای پزشکی

پیامبر اسلام (ﷺ) به یکی از پزشکان معاصر خود، چنین توصیه می فرماید: **لَا تُدَاوِ أَحَدًا حَتَّى تَعْرِفَ دَاءَهُ (۵)** هیچ کس را درمان نکن، مگر آن گاه که بیماری او را بشناسی.

۳- اهتمام به تشخیص بیماری

روایات اسلامی از یک سو به بیمار توصیه می کنند که بیماری پنهان خود را از پزشک کتمان نکنند، چنانکه امام علی (ع) می فرماید: **مَنْ كَتَمَ مَكْنُونِ دَائِهِ عَجَزَ طَبِيبُهُ عَنْ شِفَائِهِ (۶)** هر کس درد نهفته خویش را پنهان بدارد، طبیبش از درمان وی ناتوان می ماند. واز سوی دیگر، به پزشک تاکید می کند که امانت دار باشد و با افشای راز بیمار به او خیانت ننماید. در حدیث نبوی آمده است: **الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ وَ إِفْشَاؤُكَ سِرَّ أَخِيكَ خِيَانَةٌ فَاجْتَنِبْ ذَلِكَ (۷)** نشستن ها (گفتگوها در یک جلسه) به امانت است و افشای راز برادرت نیز خیانت. پس از این کار پرهیز.

۴- حفظ اسرار بیمار

چنانکه امام علی (ع) می فرماید: **«قَتْلُ الْقَنُوطِ صَاحِبِهِ» (۸)** «ناامیدی صاحبش را می کشد. به عکس، امید به درمان، از رنج بیماری می کاهد و به بیمار قدرت غلبه بر بیماری می دهد و درمان را تسریع می نماید. از این رو یکی از وظایف مهم پزشکی، به ویژه در مورد بیماریهای خطرناک، تقویت روحیه بیمار و ایجاد امید در اوست. پیامبر خدا (ﷺ) فرمود: چون بر بیمار وارد شدید، برایش، آرزوی عمر دراز کنید؛ زیرا آن [دعا] چیزی (اجل او) را دفع نمی کند؛ اما مایه خرسندی وی می شود. (۹)

۵- ایجاد امیدواری در دل بیمار

امام علی (ع) در این باره می فرماید: **يَجِبُ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يَحْبِسَ الْفَسَاقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ الْجَهَالِ مِنَ الْأَطِبَّاءِ (۱۰)** بر امام، لازم است عالمان تبهکار و پزشکان نا آگاه (که بدون علم دارو تجویز می کنند) را به زندان درافکند. از پیامبر اسلام (ﷺ) روایت شده: **مَنْ تَطَبَّبَ وَ لَمْ يَعْلَمْ مِنْهُ قَبْلَ ذَلِكَ فَهُوَ ضَامِنٌ (۱۱)** هر کس بدون سابقه و تخصص لازم به کار طبابت دست زند، ضامن است.

۶- جلوگیری از طبابت افراد غیر متخصص